

Taalonderwijs in Australië

In *Vernieuwingen in functiegericht taalonderwijs voor volwassenen* doet Jan ten Thije verslag van interessante ontwikkelingen in Australië op het gebied van onderwijs- en taalbeleid voor beroepseducatie en tweedetaalonderwijs. De bundel is bedoeld voor vakdocenten, personeelsfunctionarissen en beleidsmakers die betrokken zijn bij het ontwikkelen van taalbeleid op landelijk, regionaal en op instellingsniveau.

Omdat meertaligheid in Australië vanaf 1985 het officiële uitgangspunt is van de taalpolitiek en er daardoor veel ervaring is opgedaan met diverse vormen van taalbehoud, tweetalig onderwijs en tweedetaalonderwijs, kunnen de 'Australische ervaringen' hulp bieden aan Europese landen bij het zoeken naar oplossingen voor de problemen met meertaligheid en multiculturaliteit.

In 1993 bracht Jan ten Thije een werkbezoek aan dit land en sprak hij met betrokkenen die werkzaam zijn bij ministeries, universiteiten en instellingen voor beroeps- en taalonderwijs. In *Vernieuwingen in functiegericht taalonderwijs voor volwassenen* laat hij verschillende aspecten van de Australische taal- en onderwijspolitiek de revue passeren. Waar mogelijk bespreekt hij overeenkomsten en verschillen met de Nederlandse situatie. Hij beschrijft onder andere vier verschillende curriculumvoorstellen voor het taalonderwijs aan volwassenen, gebaseerd op een functionele taalbenadering. Ook gaat hij in op materiaal dat ontwikkeld is ter bevordering van interculturele communicatie.

J. ten Thije, *Vernieuwingen in functiegericht taalonderwijs voor volwassenen. Het taal- en onderwijsbeleid in Australië*. Amsterdam, Instituut voor taalonderwijs en taalonderzoek Anders-taligen, 1996. 85 blz. ISBN 90-75491-09-3, f 22,50.

Op poëtische wijze

Veel mensen hebben nog steeds het idee dat gedichten moeilijk te begrijpen zijn en dat alleen ingewijden er zinnige uitspraken over kunnen doen. Ook zonder een studie Nederlands kan men echter een zinnige discussie over poëzie voeren, hoewel een zekere kennis van het instrumentarium en de kunstgrepen van de dichter hiervoor wel bevorderlijk is. *Op poëtische wijze* geeft onder andere een overzicht van deze kunstgrepen. De lezer maakt kennis met gangbare termen en heldere theorieën met betrekking tot gedichten. Ook onderwerpen als de poëtische leeshouding, poëzie & traditie, poëzie & retorica en interpretatie komen aan de orde.

Op poëtische wijze wil de lezer zelfstandig leren denken over poëzie. Daarbij benadrukken de auteurs dat poëzie niet gevangen kan worden in kenmerken, teksteigenschappen of regels, maar dat teksten al lezende tot poëzie worden gemaakt. Ook gaan ze uit van het standpunt dat er op het gebied van de interpretatie geen goede of foute antwoorden zijn.

De onderwerpen in het boek worden verduidelijkt aan de hand van voorbeeldgedichten, die stromingen vertegenwoordigen vanaf de Middeleeuwen tot heden. De hoofdstukken worden steeds onderbroken door studieropdrachten voor de verwerking van de stof. Met de zelftoets aan het einde van elk hoofdstuk kan de lezer controleren of hij de stof begrepen heeft. Door deze opzet is het boek geschikt voor zelfstudie en onderwijs in groepen.

E. van Alphen, M. Meijer, L. Duyvendak & B. Peperkamp, *Op poëtische wijze*. Handleiding voor het lezen van poëzie. Bussum, Coutinho, 1996, 192 blz. ISBN 90-6283-008-0, f 34,50.

Hoe de zon gestrikt werd

Onlangs verscheen de verhalenbundel *Hoe de zon gestrikt werd*. de bundel bevat dertien verhalen uit Oceanië, korte en langere, sommige duizenden jaren oud en andere nieuwer. Ze gaan over goden en geesten, over liefde en magie en vooral over de zee. Bij elk verhaal zijn illustraties opgenomen. Bij de

verhalenbundel hoort een docentenhandleiding die gebruikt kan worden bij het vak Nederlands in de bovenbouw van VBO en MAVO en in het volwassenenonderwijs. Bij elk verhaal zijn kopieerbare werkbladen voor de leerlingen opgenomen. daarin wordt aandacht besteed aan grammatica, woordenschat en begrijpend lezen, maar ook aan de inhoud van de verhalen vanuit een interculturele en ontwikkelingseducatieve invalshoek. Verder bevat de handleiding achtergrondinformatie voor de docent en suggesties voor vakoverstijgende projecten.

Het boek en handleiding maken deel uit van een serie met eerder verschenen titels als *De vlekken van de maan* (verhalen uit Latijns-Amerika), *De geboorte van de rivier* (Afrika) en *Wat de sterren voorspelden* (Azië).

M. Castenmiller, N. Lamme, M. Salomons & T. Telkamp, *Hoe de zon gestrikt werd*. Verhalen uit Australië, Nieuw-Zeeland en andere eilanden uit de Stille Zuidzee. Houten, Van Holkema & Warendorf/Novib, 1996, 88 blz. ISBN 90-269-8805-2, f 14,90. Verkrijgbaar bij de boekhandel.

Docentenhandleiding: 67 blz. ISBN 90-72728-09-2, f 7,50. Te bestellen bij LSO, postbus 1548, 1000 BM Amsterdam, tel. 020: 620 48 15.

Effectief woorden leren

‘Woorden leer je beter als je ze in een zins- of tekstverband leert dan wanneer je ze «los» (in een zogenaamd rijtje) leert.’ ‘Woorden waarvan je de betekenis zelf uit de context hebt afgeleid, kun je beter onthouden dan woorden waarvan je de vertaling hebt gekregen.’ Jan-Arjen Mondria heeft onderzocht of deze vaak gehoorde aannames kloppen. In zijn proefschrift, *Vocabulaireverwerving in het vreemde-talenonderwijs. De effecten van context en raden op de retentie* doet hij verslag van zijn onderzoek.

Dit onderzoek is van belang, omdat bij het leren van talen veel tijd gestoken wordt in het leren van woorden, terwijl na verloop van tijd veel woorden weer vergeten worden. Mondria heeft bovenstaande twee vragen onderzocht door middel van drie leerexperimenten waarbij leerlingen uit het voortgezet

onderwijs woorden leerden. Hij varieerde daarbij de leerwijze. Na enige tijd werd een toets afgenomen, waardoor de leerresultaten van de verschillende manieren van leren konden worden vergeleken.

De belangrijkste conclusies van het onderzoek zijn: 1) woorden die in zins- of tekstverband geleerd worden, worden beter onthouden dan woorden die in een rijtje geleerd worden, waarbij in tekstverband geleerde woorden beter onthouden worden dan in zinsverband geleerde woorden; 2) woorden waarvan de leerder de betekenis zelf heeft afgeleid uit het zinsverband worden niet beter onthouden dan woorden waarvan de leerder de vertaling heeft gekregen. Het zelf afleiden van de betekenis kost echter wel meer tijd, en is daarom voor het leren van woorden minder efficiënt.

In het onderwijs kunnen woorden dus het beste geleerd worden door ze in een context aan te bieden. Het is minder zinvol om de betekenis van woorden uit de context af te laten leiden als men als doel heeft woorden te leren (om met moeilijke teksten om te leren gaan, kunnen woordraadstrategieën natuurlijk wel zinvol zijn).

J.A. Mondria, *Vocabulaireverwerving in het vreemde-talenonderwijs. De effecten van context en raden op de retentie*. Groningen, Universiteit Groningen, 1996. 365 blz. ISBN 90-367-0593-2, f 50. (te bestellen door dit bedrag over te maken op giro 4013206 t.n.v. J.A. Mondria te Groningen)

Een verzameling visies op taaladvisering

Wie dit (of vorig) jaar de Taalkalender 1997 van het Genootschap Onze Taal heeft aangeschaft, trof daarbij ingesloten een brochure van de SDU met uitgaven over taal. Ruim de helft van de uitgaven in deze brochure betreft boeken die bedoeld zijn om ‘de schrijver’ te adviseren over hoe hij het beste kan schrijven. Dat kan gaan over teksten in het algemeen, leestekens, handleidingen, drukwerk en uiteraard de nieuwe spelling. Kennelijk bestaat er nogal wat behoefte aan adviezen over taal.

Dit constateerden ook Sanders en Smulders, die hierin voldoende aanleiding zagen voor

uitgave van het boek *Schrijfwijsheden*. In dit boek worden 37 auteurs aan het woord gelaten over verschillende aspecten van taaladvisering. De auteurs zijn allen deskundigen, maar op verschillende vlakken; het betreft Nederlandse en Vlaamse taaladviseurs, taalonderzoekers en taalgebruikers. Soms zijn het bekende auteurs, zoals Kristien Hemmerechts, Marten Toonder of D. Dolman (voormalig voorzitter Tweede Kamer). Anderen zijn misschien minder bekend, maar op hun terrein niet minder deskundig: Roos de Bruyn (taaladviseur), H.J. Verkuyl (hoogleraar Nederlandse Taalkunde in Utrecht) of Luuk van Waes (universitair medewerker Zakelijke Communicatie in Antwerpen). Er komen uiteenlopende taalkwesties aan bod; van koppeltekens tot tekststructuur, van tangconstructies tot de stijl van W.F. Hermans. *Schrijfwijsheden* kan een verrassend licht werpen op alle taaladviesboeken die eenieder in de kast heeft staan: het boek biedt zelf geen aanbevelingen of voorschriften, maar kijkt op een andere manier naar taaladviezen. Door de afwisseling van auteurs, onderwerpen en de wijze waarop deze onderwerpen behandeld worden (van lichtvoetig tot wetenschappelijk, gebaseerd op jeugdherinneringen of op grammaticale bewijslast) is het een boek waarin ieder die geïnteresseerd is in de Nederlandse taal, iets van zijn gading vindt.

T. Sanders & P. Smulders (red), *Schrijfwijsheden. Visies op taal en taaladvies*. Den Haag, SDU Uitgevers, 1996. 304 blz. ISBN 90-12-082412, f 29,90.

Historische taalkunde

In deze uitgave wordt een overzicht gegeven van de beginselen en de methoden van de historische taalkunde. De historische taalkunde wordt wetenschappelijk benaderd; het boek is dan ook met name bedoeld voor studenten in de historische taalwetenschap.

Het boek bevat, naast een inleiding over wat historische taalkunde is, vijf delen. In het eerste deel, taalverwantschap en taalreconstructie, wordt onder andere ingegaan op de verschillende taalfamilies en op de klankcorrespondenties daartussen. Deel 2 gaat over klank- en betekenisverandering in taal; deel 3

beschrijft grammaticale en lexicale verandering. Waar mogelijk worden dergelijke veranderingen aangetoond met voorbeelden uit Latijn en Nederlands, of bijvoorbeeld uit achtereenvolgens Oergermaans, Middelnederlands en modern Nederlands. In deel 4 wordt het proces van taalverandering behandeld: hoe en waardoor verandert een taal, hoelang duurt dat, maar ook hoe ontstaan regionale verschillen (dialecten). In deel 5 tenslotte, talen in contact, worden een aantal verschillende aspecten van tweetaligheid besproken.

Het boek gaat weliswaar over algemene historische taalwetenschap, maar het is vooral op het Nederlands en daarmee verwante talen gericht. Door deze herkenbare voorbeelden, is het ook voor anderen dan studenten aardig. Het is echter vooral een studieboek of naslagwerk voor neerlandici die zich met historische taalkunde bezighouden.

C. van Bree, *Historische taalkunde*. Leuven/Amersfoort, Acco, 1996. 343 blz. ISBN 90-334-3426-1, f 75,25.

Wetenswaardigheden over het Latijnse alfabet

Mag de verzameling Arabische letters wel een alfabet heten, of is dat een naam die uitsluitend is voorbehouden aan het Latijnse alfabet? Deze vraag kan beantwoord worden met informatie uit het boekje *Het alfabet van A tot Z*. Hierin wordt namelijk uitgelegd dat een alfabetisch schrift een letterschrift is: de afzonderlijke klanken van de taal worden vastgelegd. Aangezien dit ook bij het Arabisch het geval is, kunnen we ook spreken van het Arabisch alfabet. Naast het letterschrift komen het lettergreepschrift (bijvoorbeeld Japans) en het woord-syllabisch schrift (bijvoorbeeld Chinees) voor.

In het boekje wordt daar overigens niet verder op ingegaan, want het handelt met name over het Latijnse alfabet. In een logische openvolging wordt eerst behandeld wat een alfabet is. Vervolgens wordt beschreven waar 'het alfabet' überhaupt uit ontstaan is, namelijk uit de spijkerschriften van de Soemeriers. Bij de geschiedenis van het Latijnse alfabet blijft uiteraard het Griekse alfabet niet onbehandeld. Voor de volledigheid worden

daarna een aantal wetenswaardigheden vermeld over de andere alfabetten in Europa. Van het runenschrift, dat gebruikt werd door Germaanse stammen in Europa, wordt bijvoorbeeld opgemerkt dat het door de vorm zeer geschikt was om te kerven of te snijden. Het Gotische alfabet werd ontworpen door een bisschop die in 341 na Christus de bijbel vanuit het Grieks naar het Gotisch wilde vertalen. Daarvoor wilde hij echter niet het heidense runenschrift gebruiken, dus ontwikkelde hij een eigen Gotisch alfabet. Het cyrillische schrift tenslotte, in gebruik voor veel Slavische talen, is een aanpassing van het Griekse alfabet met toevoeging van tekens voor klanken die het Grieks niet kent. Het boekje eindigt met een hoofdstuk over anderssoortige alfabetten als morse en braille.

Het alfabet van A tot Z kan niet gebruikt worden als naslagwerk. Het antwoord op de vraag over het Arabische alfabet bijvoorbeeld, kan er niet in opgezocht worden; alleen door eigen kennis te combineren met informatie uit het boekje is het antwoord te geven. De pocket is echter ook niet zo bedoeld; het boek wil slechts luchthartige informatie geven over de geschiedenis van het Latijnse alfabet en zo de lezer wat aangename uren bezorgen, zoals de flaptekst meldt.

F. Verouden, *Het alfabet van A tot Z*. Utrecht, Uitgeverij Het Spectrum, 1996 (Prisma Taal). 124 blz. ISBN 90-274-4144-8, f 12,50.

Heeft schrijfonderwijs nog zin?

De rol van het handschrift wordt kleiner en kleiner, zeker naarmate de computer in onze westerse samenleving steeds minder weg te denken is. Tijd om eens alles rondom handschriftontwikkeling op een rijtje te zetten.

In het eerste nummer van *Moer*•1997 brak Marius Lindeman een lans voor een meer prominente plaats voor de handschriftontwikkeling in het basisonderwijs. Meer of minder aandacht voor het leren schrijven. In *Een proeve van een leerplan schrijven* wordt voldoende stof geboden op basis waarvan deze discussie gevoerd kan worden. Het dient als oriëntatiepunt voor schrijfdocenten op de pabo's.

Er is aandacht voor de plaats van schrijf-

onderwijs in de maatschappij, vroeger en nu, in het basisonderwijs en op de pabo's. In één hoofdstuk wordt kort verslag gedaan van een onderzoek onder pabo-schrijfdocenten naar hun opvattingen over schrijven op de basisschool. Inhoudelijk worden leerdoelen en schrijfniveaus onderscheiden, motorische en neurologische voorwaarden besproken en drie schrijfmethoden, *Handschrift*, *Schrijven in de basisschool* en *Schrijftaal*, passeren de revue. Er is bovendien aandacht voor observatie, diagnose en remediëring van schrijfstoornissen.

R. Beernink & M. Lindeman (red.), *Proeve van een leerplan schrijven/handschriftontwikkeling op de Pabo*. Enschede, SLO, 1996. 100 blz. ISBN 90-329-1802-8, f 25.

Wie dit leest

Aan de analyses van taal- en leesmethoden die het KPC uitgeeft, is onlangs een analyse van *Wie dit leest* toegevoegd. De analyse is tot stand gekomen met de medewerking van de auteurs (Aarnoutse & Van de Wouw) en de uitgever (Zwijsen). *Wie dit leest* is een methode voortgezet lezen voor de groepen 4 tot en met 8 van het basisonderwijs.

Er wordt een overzicht gegeven van de inhoud en opbouw van de verschillende leergangen: technisch lezen, begrijpend lezen, informatie verwerven door lezen, leesbevordering en vrij lezen. Er is aandacht voor het leerkrachten- en leerlingenmateriaal, het computerprogramma *Woordwijs* en de gebruiksmogelijkheden van de methode in groepen met allochtone leerlingen. Dit laatste weliswaar kort, omdat in *Wie dit leest* feitelijk geen onderscheid gemaakt wordt tussen autochtone en allochtone leeszwakke leerlingen.

De analyse biedt scholen gerichte informatie bij het kiezen van een methode voor het voortgezet lezen. Geen informatie is er over de effectiviteit van de methode.

J. Jesse (red.), *Analyse van methoden voor begrijpend en studerend lezen; Wie dit leest*. 's Hertogenbosch, KPC, 1996. 46 blz. Bestelnummer: 1.029.29, f 15,50.

Nederlands als tweede taal op de pabo

In de serie *Leerkrachtvaardigheden Nederlands als tweede taal* is een derde deel verschenen. De serie bestaat uit vaardigheidstrainingen op het gebied van Nederlands als tweede taal, die kunnen worden opgenomen in (na)scholingsprogramma's voor leraren in het basisonderwijs. Met behulp van dit pakket kan de pabodocent zelf een module samenstellen.

In de eerste twee delen zijn de thema's woordenschatonderwijs, diagnostiek, mondeling taalaanbod, schoolse taalvaardigheden, leesstrategieën en taalfuncties aan bod gekomen.

Deel 3 gaat in op het geven van *feedback* op de vorm van de taaluitingen van leerlingen. Een tweede thema is *handelen aan woorden* genoemd. Handelen betekent hier zo veel als beslissen. De leerkracht leert beslissen welke strategie hij/zij kiest om (onverwacht) onbekende woorden te behandelen, ofwel hoe geef je vorm aan incidenteel woordenschatonderwijs.

Bijna alle vaardigheden worden apart uitgewerkt voor de onder-, midden- en bovenbouw. Wat betreft de opzet wordt een vast stramen gevolgd op basis van het instructiemodel van Joyce en Showers (zes stappen). Hierbij wordt gebruik gemaakt van sheets, videofragmenten (feedback) en tekstprotocollen. Elke vaardigheid wordt afgesloten met een stageopdracht.

Het pakket is tot stand gekomen met medewerking van vakinhoudelijke deskundigen, pabodocenten en onderwijskundigen. Mede door deze opzet lijken de auteurs erin geslaagd om in de behoefte aan, op de praktijk gerichte, trainingen te voorzien.

H. Biemond, M. Verhallen & R. Walst. *Leerkrachtvaardigheden Nederlands als tweede taal – deel 3*. 's-Hertogenbosch, KPC, 1996. 259 blz. Bestelnummer: 1.811.46, f75. Bijbehorende videoband, bestelnummer: 1.811.48, f37.

Totale pakket, drie handleidingen en drie videobanden: f393,50 exclusief verzendkosten.

Picto-schrijver

Picto-schrijver is een computerprogramma voor het speciaal onderwijs om zeer moeilijk lerende kinderen vertrouwd te maken met het leren lezen van letters en woorden. Het programma is in de eerste plaats bedoeld voor docenten die één of meer boeken gebruiken uit de serie *Lezen wat je kunt*. De docent kan met dit programma in zeer korte tijd een leestekst voor een leerling maken die bestaat uit woorden en picto's. De verhouding tussen het aantal woorden en picto's is daarbij af te stemmen op de mogelijkheden van de leerling. Met het programma kunnen woorden en beelden met een druk op een toets onderling worden verwisseld, naar gelang de mogelijkheden van de leerling en de situatie van het moment. Hierbij is tevens een keuze te maken tussen een picto met of zonder ondertiteling.

Het programma *Picto-schrijver* bestaat naast de hoofdletters en de leestekens, uit dezelfde zogenaamde opbouwletters die in *Lezen wat je kunt* voorkomen. Daarnaast zijn er 180 picto's en tekeningen opgenomen, ook ontleend uit *Lezen wat je kunt*.

Om het programma te kunnen gebruiken is enige elementaire kennis nodig van Windows en Word voor Windows. Op de computer dient Windows versie 3.1 of hoger en Word voor Windows, versie 2, geïnstalleerd te zijn. Het programma beslaat ongeveer 6 megabyte hardeschijfruimte.

H. Postma, J. Klep & P. Timmermans (red.), *Picto-schrijver*. Enschede, SLO, 1996. 20 blz. (handleiding) + 2 diskettes. Bestelnummer 1.204.7492, f75. Uitsluitend schriftelijk te bestellen bij: SLO, afdeling Verkoop, antwoordnummer 2041, 7500 VB Enschede.

Kieskleurig

Vrijwel iedereen weet dat we in een multiculturele samenleving wonen. Het onderwijs zou daar natuurlijk op ingesteld moeten zijn. Als we schoolboeken voor het basisonderwijs voortgezet onderwijs onder de loep nemen, blijkt hier echter nog veel aan te schorten. Het doorsnee schoolboek wekt de indruk dat Nederland voornamelijk bewoond wordt

door blanke mensen uit de middenklasse. Deze eurocentrische beperkte visie werkt normerend en kan voor degenen die niet tot deze groep behoren, een negatief effect hebben op de leerprestaties.

Kieskleurig biedt handreikingen om leermiddelen te beoordelen op hun bruikbaarheid voor de multiculturele samenleving. Het boek is bestemd voor iedereen die te maken heeft met schoolboeken in het basis- en voortgezet onderwijs, zoals leerkrachten, studenten aan lerarenopleidingen en medewerkers en auteurs van educatieve uitgeverijen.

In het inleidende hoofdstuk worden algemene kenmerken van interculturele schoolboeken gegeven. De verschillende adviezen zijn op het eind van het boek samengebracht in een 'checklist' die gebruikt kan worden voor een snelle beoordeling van lesmateriaal.

Vervolgens komen hoofdstuksgewijs de diverse vakgebieden aan de orde: van taalonderwijs en jeugdliteratuur via de kunstzinnige disciplines, aardrijkskunde en geschiedenis tot de exacte vakken. In het hoofdstuk over taalonderwijs wordt aan de hand van concrete voorbeelden de beeldvorming in het taalonderwijs op de basisschool besproken. Daarna is er aandacht voor het onderwijs Nederlands aan meertalige leerlingen. Tot slot wordt het belang van geschikte jeugdliteratuur belicht.

I. Mok & P. Reinsch (red.), *Kieskleurig. Handleiding intercultureel lesmateriaal*. Alphen aan den Rijn, Samson H.D. Tjeenk Willink bv, 1996. 168 blz. ISBN 90-422-0035-9, f 39,50.

Het Vertellers-Kollektief

Het vertellen van inspirerende verhalen is niet alleen het werk van minstrelen en verhalenvertellers. Er zijn tegenwoordig steeds meer mensen die verhalen willen vertellen. Het Vertel-Kollektief wil met haar activiteiten het verhalen vertellen doorgeven. Bij Het Vertel-Kollektief is een aantal professionele vertellers aangesloten.

Door het hele land verzorgt Het Kollektief basis- en vervolgcursussen Verhalen Vertellen, waarin de grondbeginselen van het vertellen aan de orde komen en worden uitge-

diept. Daarnaast zijn er Voorlees-verteldagen, waarbij met bestaande verhalen wordt gewerkt aan verbeelding, houding, stem, presentatie en contact met de luisteraars.

Verder organiseert het Vertel-Kollektief jaarlijks een vertelweekend met allerlei workshops.

Ten slotte verzorgen de bij het Kollektief aangesloten vertellers het hele jaar programma's, cursussen, workshops en/of vertellingen in scholen instellingen, bibliotheken en bedrijven.

Voor meer informatie kunt u schrijven of bellen naar Stichting Het Vertel-Kollektief, J.P. Coenstraat 61 bis, 3531 EN Utrecht, tel. 030 : 293 69 04 / 020 : 693 82 05.